2. 4. 2002

ID: 16279

Dokazování

Neoznačí-li účastník důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé o. s. ř. soudu ukládá, aby při zjišťování skutkového stavu vycházel z důkazů, které byly provedeny. Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze proto učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka a ani o tom, že by bylo nepravdivé.

Neoznačí-li účastník důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé o. s. ř. soudu ukládá, aby při zjišťování skutkového stavu vycházel z důkazů, které byly provedeny. Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze proto učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka a ani o tom, že by bylo nepravdivé.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 762/2001, ze dne 28.2.2002)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobce V. V., zastoupeného advokátkou, proti žalovanému P.-I. s. r. o., zastoupenému advokátem, o 75.000,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Prostějově pod sp. zn. 4 C 357/93, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 4. října 2000, č. j. 19 Co 389/99-76, tak, že rozsudek krajského soudu se zrušuje a věc se vrací Krajskému soudu v Brně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Žalobce se domáhal (žalobou změněnou se souhlasem soudu prvního stupně), aby mu žalovaný zaplatil 75.000,- Kč s 3% úrokem z částky 7.500,- Kč od 1. 10. 1992 do 31. 10. 1992, z částky 22.500,- Kč od 1. 11. 1992 do 30. 11. 1992, z částky 37.500,- Kč od 1. 12. 1992 do 31. 12. 1992, z částky 52.500,- Kč od 1. 1. 1993 do 31. 1. 1993, z částky 67.500,- Kč od 1. 2. 1993 do 28. 2. 1993 a z částky 75.000,- Kč od 1. 3. 1993 do 14. 7. 1994 a s 16% úrokem od 15. 7. 1994 do zaplacení. Žalobu zdůvodnil zejména tím, že u žalovaného pracoval v době od 15. 9. 1992 do 13. 2. 1993 jako řidič dálkové přepravy, že mu žalovaný po celou dobu trvání pracovního poměru nepředložil k podpisu pracovní smlouvu a že se účastníci dohodli na mzdě ve výši 15.000,- Kč měsíčně. Přestože žalobce vykonával pro žalovaného sjednanou práci, žalovaný mu nevyplatil mzdu ani za jeden měsíc.

Žalovaný namítal, že mezi účastníky nikdy pracovní poměr nevznikl. Se žalobcem uzavíral "dohody o práci" jen na jednotlivé cesty a odměnu za ně mu zaplatil. Žalobce v té době měl živnostenské oprávnění jako řidič motorových vozidel, a vztahy mezi účastníky se proto řídily obchodněprávními předpisy.

Okresní soud v Prostějově rozsudkem ze dne 22. 3. 1999, č. j. 4 C 357/93-61, žalobě vyhověl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení 17.040,- Kč k rukám advokátky a že žalovaný je povinen zaplatit "českému státu na účet Okresního soudu v Prostějově" na "svědečném" 655,70 Kč. Soud prvního stupně vyslechl žalobce, jednatele žalovaného M. P. a svědky J. Š., J. H., J. N., J. T. a L. O., provedl důkaz listinami a z výsledků dokazování dovodil, že nejpozději dne 18. 9. 1992 vznikl mezi účastníky pracovněprávní vztah. Protože žalovaný neprokázal své tvrzení, že by žalobce zaměstnával na základě dohod o provedení práce, a protože nebylo zjištěno, že by žalovaný se žalobcem spolupracoval jako se samostatným podnikatelem v dopravě, uvěřil soud prvního stupně - též za přihlédnutí k výpovědím svědků J. Š. a J. H., které žalovaný zaměstnával, aniž by jim vydal "písemné vyhotovení dokladu o pracovněprávním vztahu" - žalobci, že na základě ústní dohody se žalovanými mezi nimi vznikl pracovní poměr. Uzavření pracovněprávního vztahu účastníků nebránilo ani to, že žalobce byl v té době v pracovním poměru u jiného zaměstnavatele, neboť mohl konat práce pro žalovaného i v době čerpání řádné dovolené. Soud prvního stupně vzal rovněž za prokázané, že mzda mezi účastníky byla sjednána ve výši 15.000,- Kč měsíčně, že žalovaný sjednanou mzdu žalobci nevyplatil a že pracovněprávní vztah mezi účastníky skončil dnem 14. 2. 1993.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 4. 10. 2000, č. j. 19 Co 389/99-76, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl, že žalobci uložil, aby zaplatil žalovanému na náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně 12.960,- Kč k rukám advokáta, a že žalobci uložil, aby zaplatil "českému státu na účet Okresního soudu v Prostějově" na "svědečném" 655,70 Kč; současně rozhodl, že žalobce je povinen zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení 9.318,40 Kč k rukám advokáta. Odvolací soud dospěl k závěru, že žalobce neunesl v řízení důkazní břemeno o svém tvrzení, že by uzavřel se žalovaným pracovní smlouvu. Žalobce totiž žádnou pracovní smlouvu "nedoložil"; za řízení naopak vyšlo najevo, že žalobce do 1. 1. 1993 "vlastnil živnostenský list k podnikání v autodopravě", a jím předložené listiny dokládají jen to, že "jezdil pro různé firmy" (a pouze jednou pro žalovaného). Odvolací soud též přihlédl k tomu, že žalovaný byl zapsán do obchodního rejstříku dne 17. 9. 1992 a že proto nemohlo dojít k uzavření pracovní smlouvy již dne 15. 9. 1992 (jak žalobce tvrdil v žalobě); jeho tvrzení, že pracovní poměr vznikl až první jízdou dne 18. 9. 1992 je pak naprosto nevěrohodné. Za řízení rovněž vyšlo najevo, že žalobce byl zaměstnán do 30. 9. 1992 u společnosti s ručením omezeným D.; žalobce "v žádném případě nemohl být v pracovním poměru jak pro žalovaného, tak pro firmu D.", a nepředložil žádné důkazy, které "by objasnily tuto okolnost". Ke změně rozsudku soudu prvního stupně odvolací soud přistoupil - jak uvedl v odůvodnění rozsudku - podle ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Namítá, že nedostatek písemné formy neznamená neplatnost pracovní smlouvy a že se žalovaným uzavřel pracovní smlouvu, i když jen ústní formou, neboť se dohodli na dni nástupu do práce (tím byl den první jízdy 18. 9. 1992), na místu výkonu práce a na druhu práce. I kdyby tato skutečnost nebyla prokázána, mezi účastníky zcela jistě vznikl faktický pracovní poměr, neboť pro žalovaného vykonával s jeho souhlasem práci (žalovaný vysílal žalobce od 18. 9. 1992 na pracovní cesty), a výše odměny byla svědecky prokázána. Žalobce sice "vlastnil živnostenský list", ale v řízení před soudem prvního stupně bylo prokázáno, že činnost na základě živnostenského oprávnění nikdy nevykonával. Vyskytují-li se na listinách předložených žalobcem "razítka a nacionále jiných firem", je to proto, že "byly pouze odesílateli či příjemci převáženého zboží, popř. speditéři, kteří žalovaného vytěžovali a na které se měl žalobce dle pokynů žalovaného při provádění jízd kontaktovat". Žalobce byl sice v září 1992 v pracovním poměru k jinému zaměstnavateli, od 15. 9. 1992 však čerpal řádnou dovolenou a mohl tedy pracovat pro žalovaného. Žalobce navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolací soud dovolání zamítl. Uvedl, že žalobce za řízení neunesl důkazní břemeno o tom, že by uzavřel se žalovaným pracovní smlouvu, že některé provedené důkazy nasvědčují tomu, že se mezi účastníky jednalo o "obchodně-závazkový vztah", a že žalobce neprokázal ani to, že by se dohodl se žalovaným o mzdě.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) věc projednal podle Občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 - dále jen "o. s. ř." (srov. Část dvanáctou, Hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocném rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je dovolání přípustné podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř., přezkoumal věc bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je zčásti opodstatněné.

Projednávanou věc je třeba i v současné době - vzhledem k tomu, že ke vzniku pracovního poměru mezi účastníky mělo dojít podle tvrzení žalobce v září 1992 - posuzovat podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, ve znění zákonů č. 88/1968 Sb., č. 153/1969 Sb., č. 100/1970 Sb., č. 20/1975 Sb., č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 22/1985 Sb., č. 52/1987 Sb., č. 98/1987 Sb.,č. 188/1988 Sb., č. 3/1991 Sb., č. 297/1991 Sb. a č. 231/1992 Sb., tedy podle zákoníku práce ve znění účinném do 31. 12. 1992 (dále jen "zák. práce"), a podle zákona č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku (dále jen "zákona o mzdě").

V pracovní smlouvě je organizace povinna s pracovníkem dohodnout druh práce, na který je pracovník přijímán, místo výkonu práce (obec a organizační jednotku nebo jinak určené místo) a den nástupu do práce (srov. § 29 odst. 1 zák. práce). Pracovní smlouva je dvoustranný právní úkon, který je uzavřen, dohodnou-li se pracovník a organizace alespoň o jejích náležitostech uvedených v ustanovení § 29 odst. 1 zák. práce.

Organizace je povinna uzavřít pracovní smlouvu písemně, ledaže jde o sjednání pracovního poměru na dobu kratší než jeden měsíc, kdy má tuto povinnost, jen jestliže o to pracovník požádá nebo jde-li o pracovníka, který byl rozhodnutím soudu zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena (srov. § 32 odst. 1 zák. práce). Neuzavře-li organizace v rozporu s ustanovením § 32 odst. 1 zák. práce pracovní smlouvu písemně, nemá to za následek (srov. § 242 odst. 2 zák. práce) neplatnost smlouvy; pracovní smlouvu lze tedy platně sjednat rovněž ústně, popřípadě konkludentně.

Organizace smí zaměstnávat v pracovním poměru jen pracovníka, který prokáže, že skončil jeho předchozí pracovní poměr (srov. § 25 odst. 1 zák. práce). Uvedené omezení se nevztahuje mimo jiné na zaměstnávání pracovníka v pracovním poměru sjednaném v jiné organizaci na dobu, kdy pracovník čerpá souvisle v rozsahu nejméně pěti pracovních dnů dovolenou na zotavenou v organizaci, u níž je zaměstnán v pracovním poměru po stanovenou týdenní pracovní dobu [srov. § 25 odst. 2 písm. e) zák. práce]; pracovní poměr v jiné organizaci lze v tomto případě sjednat jen po dobu trvání dovolené na zotavenou. Uzavře-li organizace s pracovníkem pracovní smlouvu v rozporu s ustanovením § 25 zák. práce, je pracovní smlouva neplatná a nároky účastníků tzv. faktického pracovního poměru se řídí ustanovením § 243 odst. 4 zák. práce.

Mzda se především sjednává v pracovní smlouvě nebo v jiné smlouvě anebo v kolektivní smlouvě. Pracovní nebo jiná smlouva, v níž je sjednána nižší mzda, než náleží podle kolektivní smlouvy nebo podle zákona, je v této části neplatná (srov. § 4 odst.3 a 5 zákona o mzdě).

V projednávané věci se žalobce domáhá zaplacení mzdy, kterou podle svého tvrzení sjednal se žalovaným ve výši 15.000,- Kč měsíčně v souvislosti s uzavřením pracovní smlouvy. Odvolací soud dospěl k závěru, že žalobě nelze vyhovět, neboť žalobce neunesl důkazní břemeno o svém tvrzení, že by se žalovaným uzavřel pracovní smlouvu a že by s ním sjednal mzdu.

Podle ustanovení § 120 odst.1 věta první o. s. ř. jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Podle ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé o. s. ř. neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.

Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, nebyla pro nečinnost účastníka (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníku ustanovením § 120 odst.1 větou první o. s. ř.) nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána a kdy tedy výsledky zhodnocení důkazů neumožňují soudu přijmout závěr ani o pravdivosti této skutečnosti, ani o tom, že by tato skutečnost byla nepravdivá.

Povinnost důkazní uložená účastníkům řízení je povinností procesní. O této povinnosti a o z ní vyplývajícím důkazním břemenu je proto soud účastníky povinen poučit (§ 5 o. s. ř.) a poučovací povinnost v tomto směru má i odvolací soud (srov. § 211 o. s. ř.).

V projednávané věci odvolací soud rozhodl z důvodu neunesení důkazního břemene v neprospěch žalobce, aniž by ho - jak vyplývá z obsahu spisu (zejména protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 4. 10. 2000) - poučil o jeho procesní povinnosti označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Zatížil tím řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; dovolací soud k této vadě ve smyslu ustanovení § 242 odst. 2 věty druhé o. s. ř. přihlédl, i když nebyla v dovolání uplatněna.

Neoznačí-li účastník důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, ustanovení § 120 odst. 3 věty druhé o. s. ř. soudu ukládá, aby při zjišťování skutkového stavu vycházel z důkazů, které byly provedeny. Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze proto učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka a ani o tom, že by bylo nepravdivé. Odvolací soud v projednávané věci však uvedeným způsobem nepostupoval. Odvolací soud dospěl k závěru o tom, že žalobce neunesl důkazní břemeno o svých tvrzeních (že by uzavřel se žalovaným pracovní smlouvu a smlouvu o mzdě) jen - jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku - na základě zhodnocení některých důkazů (převážně listin). Stranou svých úvah ponechal ostatní důkazy provedené před soudem prvního stupně, zejména výslechy žalobce, jednatele žalovaného M. P. a svědků J. Š., J. H., J. N., J. T. a L. O., aniž by vysvětlil, proč tak učinil. Uvedený závěr odvolacího soudu proto nelze z tohoto hlediska považovat za

podložený.

Odvolací soud dovodil, že žalobce neunesl důkazní břemeno, když přihlédl rovněž k tomu, že žalobce byl zaměstnán do 30. 9. 1992 u společnosti s ručením omezeným D. a v pracovním poměru jak pro žalovaného, tak pro firmu D.". Uvedené hodnocení této skutečnosti nelze považovat za odpovídající; byl-li žalobce do 30. 9. 1992 zaměstnán v pracovním poměru u společnosti s ručením omezeným D., nelze jenom z této skutečnosti - logicky vzato - dovozovat, že by nemohl v září 1992 uzavřít pracovní smlouvu se žalovaným, ale jen to, že pracovní smlouva v této době uzavřená je neplatná, jestliže účastníci nerespektovali ustanovení § 25 zák. práce, a že nárok žalobce se řídí ustanovením § 243 odst. 4 zák. práce.

Odvolací soud dále přihlédl k tomu, že žalobcem předložené listiny o mezinárodních jízdách dokládají to, že "jezdil pro různé firmy" (a pouze jednou pro žalovaného). Dovolatel důvodně odvolacímu soudu vytýká, že se nevypořádal s jeho tvrzením, že tyto "různé firmy" byly "pouze odesílateli či příjemci převáženého zboží, popř. speditéři, kteří žalovaného vytěžovali a na které se měl žalobce dle pokynů žalovaného při provádění jízd kontaktovat". Odvolací soud v této souvislosti nevzal v úvahu ani to, že žalovaný sám uvedl, že žalobce pro něj vykonal cesty ve více případech.

Odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně s poukazem na ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř., podle kterého odvolací soud může změnit rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže soud prvního stupně rozhodl nesprávně, ačkoliv správně zjistil skutkový stav. Z odůvodnění napadeného rozsudku však vyplývá, že oproti soudu prvního stupně, který dovodil, že mezi účastníky vznikl pracovněprávní vztah (pracovní poměr) a že žalobce uzavřel se žalovaným smlouvu o mzdě, odvolací soud dospěl k závěru, že žalobce o těchto skutečnostech neunesl důkazní břemeno. Odvolací soud tedy nepovažoval skutkový stav, k němuž dospěl soud prvního stupně, za správně zjištěný a při rozhodování věci vycházel z odlišného posouzení skutkového stavu věci.

Odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně (§ 213 odst. 1 o. s. ř.) a může opakovat dokazování nebo je i doplnit, nejde-li o rozsáhlejší doplnění a lze-li je provést bez průtahů (§ 213 odst. 2 věta první o. s. ř.). Jestliže tak učiní, pak i pro řízení před ním platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně (§ 211 o. s. ř.); z toho plyne, že i v řízení před odvolacím soudem má být zpravidla provedeno dokazování při jednání a účastníci mají právo se vyjádřit ke všem důkazům, a to bez ohledu na okolnost, zda byly provedeny procesním soudem, dožádaným soudem nebo prostřednictvím soudu prvního stupně. Zásada, že odvolací soud není vázán skutkovým stavem zjištěným soudem prvního stupně, neznamená (zejména s přihlédnutím k zásadám přímosti a ústnosti), že by se odvolací soud mohl bez dalšího odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně, zejména pokud bylo čerpáno z výpovědí nebo přednesů účastníků řízení a z výpovědí svědků. V takovém případě je třeba, aby odvolací soud opakoval (s přihlédnutím k ustanovením § 122 a 123 o. s. ř.) důkazy, které byly provedeny soudem prvního stupně, neboť při hodnocení důkazů spolupůsobí kromě věcného obsahu výpovědi, který je zachycen, a to často nepříliš výstižně, obsahem protokolu, i další skutečnosti, které v protokole zachyceny být nemohou (např. přesvědčivost vystoupení vypovídající osoby, plynulost, jistota či kolísavost její výpovědi, ochota vypovídat přesně na dané otázky apod.).

Jestliže měl odvolací soud pochybnosti o správnosti skutkových zjištění soudu prvního stupně, měl zopakovat důkazy, na nichž založil své rozhodnutí soud prvního stupně a opatřit si tak pro posouzení

věci podklady, které by byly rovnocenné s podklady, z nichž vycházel soud prvního stupně. Protože to neučinil, nemůže být jeho závěr o neunesení důkazního břemene žalobcem v souladu s ustanoveními § 122, § 123, § 211 a § 213 o. s. ř. Řízení před odvolacím soudem tedy trpí vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí o věci; dovolací soud k této vadě přihlédl, i když nebyla výslovně uplatněna v dovolání (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud České republiky jej proto zrušil a věc vrátil Krajskému soudu v Brně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1 část věty za středníkem a § 243b odst. 2 věta první o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Zastoupení
- Veřejné zakázky
- Vázanost rozhodnutím soudu
- Pracovní smlouva
- Odstoupení od smlouvy (exkluzivně pro předplatitele)
- Péče o zdraví (exkluzivně pro předplatitele)
- Pohledávka (exkluzivně pro předplatitele)
- Průtahy v řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Platy soudců
- Péče o dítě
- Náklady řízení